

Њено име је одавно синоним за критичку реч која се све ређе говори и пише. Она је доктор књижевних наука, са неколико бивших радних места – била је професор у Земунској гимназији коју је и сама завршила, радила је у два наврата у Народној библиотеци Србије, била је слободњак бавећи се лектуром, предавала је на Интернационалном (приватном муфтијином) универзитету у Новом Пазару, радила је у Институту за српску културу на Косову, предавала на Државном факултету у Новом Пазару, кратко је била на Алфа (бивши БК) универзитету у Београду, последњих годину дана је поново у приштинском Институту за српску културу, који је измештен у Лепосавић.

За себе каже да је по занимању професор, лектор, библиотекар... а по вокацији критичар. За роман Време чуда Борислава Пекића мисли да је савршен, роман без грешке. Непрестано се враћа узорном Андрићу, за Селимовићев роман Дервиш и смрт каже да настаје једном у сто година. И за Време смрти Добрице Ћосића тврди да је одличан роман, па „макар ме спалили на Тргу републике“. Воли велике романи у којима урони и који јој омогућавају да води дупли живот. Да се у овом свету храни, у оном литерарном да живи. Написала је неколико значајних књига. У првој се, под насловом Унутрашња страна постмодернизма, која је објављена пре десетак година, бавила делом Милорада Павића, док је био жив, а да га никада није упознала. Начин на који је то урадила прибавио јој је епитет храбре, слободоумне, али и веома образоване, луцидне и интелигентне личности новије српске књижевне критике која се никако не уклапа у текућу критику и постојећи критичарски миље. Уследиле су књиге Антропопеја, Дажд од живог угљевља и Приче о Нарцису злостављачу.

Прва књига вас је без сумње прославила, ставили ову реч под наводе или не. Да ли сте, док сте је писали, били свесни да непријатно дирате у етаблирану личност, у романописца који је имао огромну славу?

Наравно да сам била свесна, али нисам очекивала да ће бити таква реакција на књигу, пре сам очекивала да ће она бити прећутана. Док сам писала ту књигу, била сам огорчена јер ми је било доста тих купопродајних односа у књижевности, било ми је доста негативне селекције на факултетима где професор бира глупљег асистента, а овај још глупљег, и тако пропада факултет. Када сам написала књигу о Владану Добривојевићу, неки важни у овом граду су казали: Зашто она, тако паметна жена, губи време на њега? Наравно, да сам писала о Горану Петровићу, на пример, то би прошло. Јер, треба писати циљано. Тада сам схватила да место које припада Добривојевићу, или неком другом аутору кога ја уопште не познајем, да је то место заузето павићима. У том смислу, ова моја књига је делимично говорила о Павићу, а делимично о оној апаратури која је Павића ту поставила. Ту се јасно знају правила игре. Да сам написала књигу, на пример Цитатност у прози Милорада Павића, био би то савршен докторат и одлична препорука за место на Факултету или у Институту за књижевност. То ми је било потпуно јасно. Само, то не бих била ја. Павић у једној причи каже за свог јунака: Пропао између две похвале. Е, тако и мене хвале на све стране, само гледају да ме држе далеко од битних институција и релевантних радних места. Ово што радим на Косову, то му дође као по казни.

Да ли је данас Павићево дело мање значајно него јуче, мислите ли да ће ваша књига сутра, прекосутра, тек добити на значају?

Моја књига јесте нешто променила, али оно што је било најочигледније, то је заправо било лоше. Може бити да је моја књига утицала да, када је умро Милорад Павић, 2009. године, ниједан од критичара који су на њему направили каријеру, није написао ни један једини текст. Ја бих о свом писцу написала текст. За мене је то био скандал. Ако си цео живот био уз тог писца, па ваљда је елементарна ствар и да кажеш нешто о њему када га више нема међу живима.

Шта је злостављање у књижевности, из наслова ваше последње књиге?

Нажалост, све занима само пети део књиге, иако је злостављање у највећем делу књиге у вези са тумачењем књижевних јунака из перспективе нарцистичког поремећаја

личности. У том последњем делу говорим о злостављању Горског вијенца, о злостављању Пекићевог дела од стране Мирка Ковача и о злостављању дела Опсада цркве Светог Сапаса Горана Петровића, од стране Бетона. Тим текстовима сам хтела да илуструјем нешто што се данас зове идеолошка критика. У тексту Есада Бајтала из Босне говори се о геноциду у Горском вијенцу, а у Бетону нам се скреће пажња да је требало ми сами да приметимо како Горски вијенац говори о геноциду, а не да они нама отуда на то скрећу пажњу. Ја сам бранила Горски вијенац од идеје да је у њему садржан било какав геноцид. У својој књизи мемоарске прозе, Мирко Ковач је писао о својим пријатељима, и на ружан начин је говорио о Бориславу Пекићу. Покушао је да нам сугерише како је Пекић крајем осамдесетих и на почетку деведесетих показивао веома снажна национална осећања, буквално шовинистичка. Пребацује му чак и што је осамдесетих ушао у САНУ. Писала сам против стављања писца у такав контекст. Писала сам и против читања Опсаде цркве Светог Спаса у контексту Меморандума САНУ. Горан Петровић није мој писац, нити ја волим његово дело у целини. Али су идеолошка читања постала готово епидемија. Притом, по правилу, спорење са појединачним делом постаје спорење са човеком. И чим се удари на његово дело, одмах треба доказати и да је тај човек у целини лош, неморалан, а врло често се и пише против дела зато што се на уму има човек.

Верујете ли да је критичар Јован Скерлић направио животну грешку према књижевници Исидори Секулић? Због чега је целокупна српска критика била несхватљиво неправедна према српском песнику и преводиоцу јеврејског порекла, Станиславу Винаверу?

Склона сам да будем нежна према Скерлићу јер он је много тога урадио. Умро је у 37. години, погледајте шта је оставио иза себе? Ја сам већ данас старија од Скерлића. Да смо ми умрли у 37. шта би остало иза нас? Ништа! Ко толико много ради, мора понегде и да погреша. Тачно је да се Скерлић огрешио о Исидору, да је погрешао, али је и много великог урадио. За разлику од данашњих штеточина који мало раде, али управљају пољем моћи као што су факултети, институти, места где им се даје могућност да ведре и облаче. А иза себе немају дело.

Кад је о Винаверу реч, постоје људи према којима ниједно време није благонаклоно. Не би било ни ово да је жив. Винавер је био ванредна фигура, изван и испред сваког времена.

Постоји, кад је о критици реч, и оно што спада у политику, у одбрану националног интереса, па је тешко разлучити да ли се неке нешто оспорава зато што се

презива Винавер или Ахметагић?

Људи мисле да све знају о нашем идентитету, док је ту реч о идентитетима, јер је идентитет веома сложена ствар. И када ме неко сведе на српског или антисрпског националисту, свеједно је, мада мене све више сведе на српског, он мисли да је препознао сведочанство мог идентитета кроз моје речи. То је, наравно, потпуни промашај. Ја верујем да је лењост најраспрострањенија људска особина. И уопште не верујем да има толико националиста, ни анационалиста. Реч је о томе да су људи генерално лењи да нешто озбиљно раде, и онда прибегавају том брзом и лаком начину за прикупљање бодова.

Да ли смо ми једни другима други по радној, интелектуалној, или по националној основи?

По националној, наравно. То је најлакша деоба, на анационалне, као нека европска струја, и националисте. Међутим, данас се овде људима оспорава право на патриотизам! Реците ми где то има? Педофил може да напише роман о својим бизарним жељама, а националиста мора одмах да добије преко носа. Ја сам за враћање термина шовинизам у употребу, јер је за мене националиста онај ко има право да нацију осећа као важан део свог идентитета. Ја не знам који је мој народ и на попису становништва сам се изјаснила као мултинационална и мултиконфесионална. Али, увек ћу бранити туђе осећање да воли и брани своју нацију. Јер, дошли смо у ситуацију да нико не сме да воли Србију. Мирко Ковач у књизи о којој сам писала каже: Како може неко да брани град који је на страни зла? Дакле, Београд је на страни зла! Шта рећи на то?! Шта рећи на то да се у Србији данас не смеш бити религиозан, јер си одмах лош и директно у вези са Српском православном црквом и њеним политичким ангажманом. Или си религиозан на погубан начин, или си атеиста. Да ли из тога произлази да не постоји аутентична религиозност ни аутентична духовност? Уопште није остављен простор за трећу струју, ни у чему.

Када овако говорите, добијате преко носа, како би се рекло у жаргону?

Има оних који кажу да су то моје православне тлапње, моје поповско брбљање. Не знам како Достојевски код њих стоји тим поводом?

Како у светлу целе ове приче видите српску критику данас?

Постоји дневна критика која мене уопште не занима. Ја, једноставно, не могу да читам све те бесмислене романе о којима се пише. Недавно сам послушала Теофила Панчића и прочитала нови роман Драгана Великића. То јесте најбољи Великић, али то је још увек лош роман. Критика је с једне стране немоћна, с друге стране има моћ. Она више управља судбинама људи, него судбинама књига. Она одређује шта ће се данас и овде читати као модерно, престижно, награђивано, а не шта је за српску културу важно да остане у наредних сто година.

"Бофл литература"

Последних деценију, две, сведоци смо великог броја романа које углавном пишу новинарке, водитељке, и који имају велике тираже. Како ви оцењујете ту литературу?

Не могу да је оцењујем јер је не читам. Ја не могу да читам роман особе која је по професији водитељ, а гледам како не уме да води ни своју емисију. Да се разумемо, те бофл литературе има свуда у свету, и она има своју публику. Моја мајка то чита. То што те новинарке и водитељке верују да су писци објављујући књиге пуне бесмислених савета, то је њихов проблем. Али проблем друштва је снижавање критеријума у образовању, просвети, култури, стварање публике која само такве књиге може да чита.

Ипак, бранили сте постојане Љиљане Хабјановић Ђуровић у литератури у односу на оно што је направљено од (не)дела Милорада Павића?

Уколико се држи академски ниво и уколико постоји озбиљна академска елита, онда нема проблема са постојањем литературе о којој сам малопре говорила. Човек дође с посла, руча и хоће уз нешто лако да се одмори. И чита те књиге. Он има право на то. Али, академска јавност нема право да се понаша тако што ће да снижава ниво једне средине. У тренутку када се академским прогласи Милорад Павић са збирком Седам смртних грехова, ја немам други термин за то осим да је то велика брука. И та брука добија Андрићеву награду, а она ни по чему није боља од онога што пише Хабјановићка. Као, Хабјановићка пише за домаћице, а он за академску јавност. Истина је да то што је

он написао није ни за домаћице.

Радмила Станковић

(НИН)